

კუთხებენ გარს შემორტყმულ ბუნებას და
იდაც სწორეთ ესმისთ ცხოვრების განზრახა. მა-
რთული მეტებული მკითხველი, მე უკი, მომ-
ლოეს—უზრუნველი რომელიმე მაგალითი ცრუ-
ლებულისა, რომელიც მეტის მეტათ გავრცე-
ლებულია ჩვენს საზოგადოებაში, უჩვენო
რომელიმე მაგალითი, რომლითაც მტკიცდე-
ს გუერცელებლობა ბუნებითის საგნებისა.
უკავე ეს სურვილი აღვასრულეთ, მაშინ მკით-
ხვლიც დამაყოფილებული იქნება.—
ჩვენს ცხოვრებაში არც ერთი წამხალისე-
რებული ძალა არ ყოფილა, რომ მიგვეტვები-
თ მიწნებელნი ჩვეულებანი და მიგველო უ-
ფრთხილი.—მრთხელე დამყარებული ცხოვ-
რება საქართველოში ვერ გვაცნობინ ებდა
უკეთესს ცხოვრებას ერთის მხრით მისთვის,
რომ ძევლ დროში მოშორებულნი ეყავით
წარმომადგენ ქვეყნებსა და მეორეს მხრით
მსოფლის, რომ შთამომავლობას აქამდინ ამზა-
დენ საკუთრიად სამხედრო სამსახურისთვის,
კომლის მიზეზით ეკონომიკურ ცხოვრებას არ
უქცევდნენ საჭირო ყურადღებას. ამის გა-
ლ. შეძლება ჩვენი, ეჭვი არ არის, დროს
მდინარეებით ვეღარ დაკმაყოფილებდა იმ
ჭიროებებს, რომელნიც მოზღვევდნენ სამხე-
დრო სამსახურს და ახლად შემოსულ ჩვეუ-
ლებებს; ჩვენი აღზრდა გვასწავლიდა იმისთვის
და ვკარგავდით დროს იმ გვარ საქმე-
ს, რომელნიც არ აერცელებდნენ სამოქა-
ნქო ცხოვრებას და აბრკოლებდნენ ეკო-
ნომიკური ცხოვრების გაუმჯობესობას. ახლა,
უ მოეიგონ გავლენა, დანერგილი ბატონ-
ზობის გამო, ჩვენთვის გასაოცარი აღარ უნ-
დევთ ეხლანდელი საქართველოს გადა-
ზიდება.—ჩვენი გონება (გაუხსნელი) გვეუბ-
ნოდა, რომ საჭირო არ არის ჩვენთვის პი-
რვენი შრომა, სწავლა, ერთმანეთის შემწე-

VIII

1854 წ.—3,526, 822 მან.		502,315 მან.
1855 წ.—3,942, 589 —		595,766 —
1856 წ.—4,350, 061 —		1,307,262
•	•	•
1865 წ.—7,348 448 —		5,845,349 —
1866 წ.—8,155, 939 —		5,136,469 —
1867 წ.—8,518,200 —		3,618,341. —
14 წელიწადში—80,353,657		40,008,338.
მაშა, სადამე ჩვენ შემოგვაქვს ერთი ორათ იმაზედ მეტი, რაც გაგვაქვს. საშუალო რიც- ხეით, ყოველ წელიწადს შემოგვაქვს საჭირები 5,732,403 მანეთისა და გაგვაქვს—2,857,738. სჩანს, რომ ჩვენ ყოველ წელიწადს უნდა და- უმატოთ, ანუ გადვიხადოთ დალი რიცხეით— 2,874,675. რა მიზეზით შემოგვაქვს საშზღვრ გარეთიდან ამდენი?—იმ მიზეზით რომ უწინ- დელმა აღზრდამ ვერ მოამზადა წევრი საზო- გადოებისა იმ რიგათ, რომ ამ წევრთა ჰსცო- დნოდათ გამოყენება ბუნების სიმდიდრისა, რომელიც სხვებს უსარგებლოთ საჭართველოში; ამას დაქმარა, გაელილი დროს ბატონ-ყობა, რომლის შედეგი, უკეთელია, უნდა ყოფილიყო შეუმუშებელობა ნივთისა და გავრცელება ცრუ-რწმუნებისა. და უმეცრებისა.		
შემოხსენებული სიუკეპიდეგან ვხედავთ, რომ კაცისთვის საჭიროა იმ გვარი გასხნა გო- დებისა, რომელიც აცნობებს ბუნებას, რომე- ლიც აცნობებს ცხოვრების განზრახვას და მინიშნელობას. მსჯი შეიძლება აღსრულ- დნენ მხოლოდ მაშინ, როდესაც აღსრულდე- ბა ეკონომიკური კეშმარიტება: რომ მიწის პატრონი იყვენ მუშა და მუშა-მი- წის პატრონი, როდესაც შთამომა- ღლობა სასარგებლოთ გამოიყე- ნებს ყოველ ნივთს, მიცემულს ბუ- ნებით ვე. — აქედან სჩანს, რომ საჭირო ერთ და იგივე დროს როგორც აღზრდა შთამომავლობისა, აგრეთვე საფუძვლიანი წარელა და გავრცელება სასოფლო მეურ- დებისა, რომ ნივთი, მოცემული ბუნებით, არ ვევრგებოდეს უსარგებლოთ და შრომა ჩვენი, რომელიც უველაზედ საჭიროა წარ- მატებისთვის, მოვამხაროთ ისერ, როგორც მოითხოვს ეკონომიკა და მეცნიერება. — შეჭველია, ეს პირობები შესრულებული რომ იყვენ, ჩვენი სასოფლო მეურნეობა, ჩვენი შრომა არ იქნებოდა იმ მდგომარეობაში, როგორც დღეს ვხედავთ, გვექნებოდა კაპი- ტალი, რომელიც აგრეთვე საჭიროა ცხოვრე- ბის გასაგრძელებლათ და შთამომავლობის ორაზრდილობათ.		
შემოტანილი	გატანილი	გატანილი
1865 წ.—2,253,234 მან.	1,686,509 —	1,671,882 —
1866 წ.—1,004,710 —	814,176 —	330,802 —
1867 წ.—251,362 —	194,665 —	262,198 —
1868 წ.—273,408 —	1865—1867 წ.	638,966 —

IX

უქონელობა კაპიტლისა, მიწის ნაკლებლობა მშრომელისა, გაუქსნელობა გონებისა და გაუ- რცელებლობა ბუნებითის საგნებისა შეადგე- ნენ მიზეზებს, რომალნიც გვიბრკოლებენ ცხო- რების წარმატებასა. ამის გამო, როგორც ატატისტიკური ცნობები გვიჩვენებენ, უმეტეს ნაწილათ ჩენ ესცხოვრებთ იმ ნივთებით, რომელნიც შემოაქვთ საქართველოში სამზღ- ვარ გარეთიდან გზათ, მამუშვებული სახმარათ. საქართველოდან ჩენ გაგვაჯვს სახმარისად ვამოუსადეგი ნივთი და იქიდგან შემოგვაქვს მომზადებული, რომლის გამო ჩენ უკველათ უნდა დაუმატოთ შეტი ფასი სამზღვარ გარე- თიდან შემოტანილ ნივთს. მაგალითად, აქე- დან გაქვთ მატყლი, აბროშუმი მოუმზადებელი, რომელსაც ჩენი ვაჭრები ჰყიდიან ცნობილ წინას მაგ. თემნათ; ეს ნივთი სამზღვარს გარეთ მომზადდება ფაბრიკებზე, გამოიელის რამდენიმე ვაჭრის ხელში, ამისგამო მოიმატებს ფასს, და შემდეგ ჩენ უნდა ვიყიდოთ, მა- გალითად ოც მანეთათ იგივე ცნობილი წინა. რასაკირველია, ამ მიზეზებით ჩენ ყოველ- თვის იძულებულნი ვართ ვაძლიოთ მეტი ფასი. სტატისტიკური ცნობები გვიჩვენებენ, რომ 1854 წლიდგან ყოველ წელიწადს ემა- ტება რიცხვი აქედან გატანილის ნივთისა სამზღვარს გარეთ; მაგრამ ნუ გეგონებათ, რომ იქაური ნივთი ნაკლები შემოდიოდეს. ასე მაგ. მაკვასის აქეთა მხრიდან	მატყლი — — — — 2,418,981 — ბაზა — — — — 2,876,024 — ხამი აბროშუმი — — — 1,511,172 — მეტალი და მეტალის ხელოვნე 1,410,615 — პური — — — — 1,071,398 — საქონელი — — — — 533,706 — მატყლეული ხელოვნება — — 315,334 — ტყავი და ტყავის ხელოვნება — 391,965 — გარდა ამ გეარის ნივთებისა, საქართველო- დგან აგრეთვე გააქვთ და შემოაქვთ ნალდი ფუ- ლებიც. ბევრი კაცი ამითი ვაჭრობს და მდიდრ- დება კიდეც, მაშინ როდესაც საზოგადოთ საქართველოს კი აკლდება. მაგ. 1854—1867 შემოუტანით ფულათ — 2,309,132 ვერცხლის და ოქროს მანეთები და გაუტანით იმავე წელიწადებში — 33,696,100. საშუალო რიც- ხვით, ყოველ წელიწადს შემოდის 164,938 მანათის თვეთი და ოქროს ფული და გაქვთ 2,406,864 ცოტა მეტი. —

